

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU		3. Miejscowość
1. Nazwa CMENTARZ EWANGELICKI II	2. Czas powstania XIX w.		SADKI
7. Fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym widok w kierunku północno-wschodnim widok w kierunku południowo-zachodnim		Gmina Sadki – fragment mapy lokalizacyjnej z zaznaczoną lokalizacją obiektu. Opracowanie własne w środowisku QGIS na podstawie usługi BDOT10K	4. Adres ulica i nr: - nr działki: 69/2 współrzędne: 53.163318, 17.453144 5. Przynależność administracyjna województwo kujawsko-pomorskie powiat nakielski gmina Sadki 6. Formy ochrony Obiekt ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków Obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków Gminy Sadki, przyjętej zarządzeniem nr 55.2026 Wójta Gminy Sadki z dnia 7 września 2026 r.

Sadki, jako miejscowość o złożonej strukturze historycznej i wielokulturowym dziedzictwie, zachowały ślady dawnych miejsc pochówku związanych z różnymi wspólnotami wyznaniowymi. Jednym z takich obiektów jest cmentarz ewangelicki zlokalizowany w północno-wschodniej części miejscowości, przy ul. Bohaterów. Jego położenie, w obrębie współczesnej zabudowy oraz terenów użytkowanych rolniczo, stanowi czytelny ślad dawnego układu przestrzennego i przemian zachodzących w strukturze wsi.

Cmentarz usytuowany jest na działce wyróżniającej się w krajobrazie skupiskiem drzew oraz gęstą roślinnością. W odróżnieniu od otaczających go terenów zabudowanych, rolniczych i niezagospodarowanych, obszar dawnej nekropolii zachował charakter zadrzewionego, nieuporządkowanego miejsca o wyraźnie odmiennym charakterze przestrzennym.

Historyczny układ przestrzenny cmentarza uległ zatarciu. Nie są czytelne granice założenia, przebieg alejek ani ewentualny podział na kwatery. Zachowały się jedynie pojedyncze relikty materialne, w tym fragment kamiennego nagrobka, obecnie silnie zdegradowany i częściowo ukryty wśród roślinności. Brak jest możliwości odczytania inskrypcji lub identyfikacji pochówków.

Całość terenu porasta gęsta roślinność, w tym krzewy, samosiewy drzew oraz roślinność okrywowa. Zarośnięcie terenu utrudnia rozpoznanie dawnego układu cmentarza i może maskować ewentualne dalsze relikty sepulkralne.

Wartość historyczna miejsca wynika z jego dawnej funkcji jako cmentarza ewangelickiego, związku z wielowyznaniową historią Sadek oraz znaczenia jako materialnego i krajobrazowego śladu obecności dawnej społeczności ewangelickiej. Pomimo znacznego zatarcia układu przestrzennego teren ten pozostaje ważnym miejscem pamięci i powinien być traktowany z poszanowaniem jego dawnego charakteru sepulkralnego.

Stan zachowania obiektu należy określić jako zły. Układ przestrzenny cmentarza został zatarty, a jego teren uległ znacznemu zarośnięciu i degradacji. Relikty materialne są nieliczne, trudne do identyfikacji i znajdują się w złym stanie zachowania. Jednocześnie zachowane zadrzewienie stanowi istotny element krajobrazowy, pozwalający na rozpoznanie dawnej funkcji miejsca.

W pierwszej kolejności wskazane jest przeprowadzenie ostrożnych prac porządkowych, obejmujących ograniczenie nadmiaru roślinności, szczególnie tej bezpośrednio porastającej relikty nagrobków. Prace te powinny być prowadzone bez naruszania struktury gruntu oraz bez przemieszczania zachowanych elementów przed ich zinwentaryzowaniem i udokumentowaniem.

Zaleca się przeprowadzenie inwentaryzacji istniejących reliktyw sepulkralnych oraz podjęcie próby określenia zasięgu dawnego cmentarza na podstawie rozpoznania terenowego, materiałów archiwalnych i ewentualnych przekazów lokalnych. Działania te powinny umożliwić lepsze rozpoznanie stopnia zachowania dawnej nekropolii oraz wskazanie elementów wymagających zabezpieczenia.

Istotne jest zachowanie i pielęgnacja istniejącego drzewostanu, który stanowi ważny element historycznej kompozycji i jednocześnie wyróżnik przestrzenny dawnej nekropolii. Prace pielęgnacyjne powinny być ograniczone do działań niezbędnych dla bezpieczeństwa oraz utrzymania czytelności miejsca.

Wskazane jest również wprowadzenie formy upamiętnienia miejsca, np. poprzez ustawienie tablicy informacyjnej lub symbolicznego znaku wskazującego na dawną funkcję cmentarza ewangelickiego. Dalsze działania powinny zmierzać do ochrony terenu przed degradacją oraz zachowania jego wartości jako świadectwa wielokulturowej historii miejscowości.

**Kinga Makowska
Michał Horbowicz
Ochrona Zabytków KRESY
03.2026 r.**

*dotyczy zabytków niewpisanych do rejestru zabytków i niewłączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków